

INVENTARUL SANCTUARULUI A DE LA SARMIZEGETUSA REGIA

Despre sanctuarele dacilor de sub zidurile Sarmizegetusei s-a vorbit și s-a scris adeseori în cursul deceniilor scurse de la descoperirea primului și pînă în timpul nostru cînd cercetări sau verificări recente au completat și parțial modificat vechile rezultate ale investigațiilor¹. Fără îndoială, cel mai mult interes a stîrnit marele sanctuar rotund — calendarul dacilor, asupra căruia s-au aplecat spre a-i descifra tainele nu numai arheologi, dar și arhitecți, astronomi, matematicieni, etnografi. Rezultatele întreprinderii lor sînt în bună parte cunoscute, altele sînt încă așteptate, fiecare opinie exprimată găsindu-și mai mulți sau mai puțini susținători, dar și critici. Cam la fel stau lucrurile și cu marele sanctuar aflat în partea de sud a terasei a XI-a, care, ca grad de interes pentru cercetători, s-a situat în imediata apropiere a celui mai sus pomenit. Aceasta poate nu atît datorită dimensiunilor sale (sanctuarul de andezit de pe terasa a X-a impresionînd mai degrabă sub acest aspect), cît mai ales vechimii lui, faza de construcție cea mai bine conservată fiindu-i atribuită lui Burebista. Și despre acest sanctuar au fost exprimate opinii diferite², unele chiar diametral opuse, în legătură cu aspectul său inițial, propuneri de reconstituire făcîndu-se atît pentru o variantă descoperită, cu coloane de lemn, cît și pentru cîteva variante acoperite, cu coloane de lemn sau din piatră, cu un nivel sau cu două.

Asemenea diferențe de opinii, în mod aproape paradoxal, au fost favorizate nu atît de abundența elementelor de ordin arhitectonic sau arheologic luate în considerație, cît de lipsa acestora sau de starea lor precară de conservare.

Într-adevăr, și această construcție, ca și altele cu caracter sacru sau laic din Munții Orăștiei, a suferit mai multe demolări și distrugerii, unele petrecute în timpul dacilor altele în vremea confruntărilor cu romanii sau după aceea.

---

¹ C. Daicoviciu și colab., în *SCIV*, III, 1, 1952, p. 290, fig. 8—9; C. Daicoviciu și I. H. Crișan, în *Materiale*, V, 1959, p. 395—399; C. Daicoviciu, N. Gostar, H. Daicoviciu, în *Materiale*, VI, 1959, p. 331—341; C. Daicoviciu, I. H. Crișan, în *Materiale*, VII, 1961, p. 304—305; H. Daicoviciu și colab., *Raport asupra lucrărilor de la Grădiștea Muncelului (1980)*, prezentat la a XV-a sesiune anuală de rapoarte privind cercetările arheologice, Brașov, 1981.

² Vezi, de pildă, I. H. Crișan, M. Moldovan, *Influențe grecești în arhitectura sacră a dacilor*, în *Tibiscus*, IV, 1975, p. 91—106; I. H. Crișan, în *Burebista și epoca sa*², 1977, p. 414—423; D. Antonescu, *Arhitectura sanctuarelor patrulete dace. Comentarii și propuneri*, în *Rev MuzMon*, 1, 1980, p. 69—76; H. Daicoviciu, *Le sanctuaire A de Sarmizegetusa Regia*, în *ActaMN*, XVII, 1980, p. 65—79; M. Strîmbu, I. Glodariu, *O nouă propunere de reconstituire a sanctuarului A de la Sarmizegetusa*, în *ActaMN*, XVIII, 1981, p. 377—386.

Din observațiile stratigrafice făcute în anii 1956—1957 și completate în 1980—1982, cu ocazia lucrărilor de restaurare, rezultă că în partea de sud a terasei a XI-a există patru nivele³, acestea fiind (de sus în jos) următoarele: *nivelul 1* — aparținând romanilor, la aproximativ 1 m adâncime; *nivelul 2* — la 1,35 m adâncime, conținând urmele unui sanctuar cu stilpi de andezit, pe mijlocul cărui se mai păstrează 7 plinte de calcar, identice ca formă și dimensiuni cu cele descoperite pe *nivelul 3*, în număr de 52, organizate pe patru șiruri de câte 13, la o adâncime de 2,85 m. Tot la acest nivel, pe laturile lungi ale sanctuarului (cunoscut sub numele de sanctuarul A) s-au observat urmele mai multor stilpi de lemn cu un diametru de 50—80 cm. Sub plintele sanctuarului A, precum și la baza urmelor de stilpi de lemn descoperiți în 1980—1982, se află niște lentile de lut cu multă piatră, în formă de semicalotă, mai profunde în partea dinspre vale a terasei și mai puțin adânci spre deal. În sfârșit, cel de-al *patrulea nivel* este reprezentat de turnul de piatră de pe latura lungă, dinspre vale, a sanctuarului, dezafectat la construirea sanctuarului A, plintele acestuia acoperindu-l parțial. Tot acestui nivel pot să-i aparțină și un șir de grupuri de câte 3—4 blocuri de calcar aflate la baza lentilelor de sub unele plinte ale sanctuarului A și deasupra unor alte asemenea lentile în formă de calotă.

Rămânând la sanctuarul A, cel mai bine conservat, sînt de amintit urmele altor 8 plinte, câte două pe fiecare șir, numărul lor total fiind inițial de 60.

Aproape toți cei ce s-au ocupat de sanctuarul A, acceptînd ca cert numărul de 60 de coloane, discuțiile purtate pe seama acestuia s-au referit mai ales la datarea diverselor faze ale construcțiilor și la încercările de reconstituire.

Pentru datare au fost folosite două repere cronologice, primul fiind medalionul de lut ars cu bustul zeiței Diana (Bendis), imitînd aversul unui denar din 80 î.e.n., descoperit pe a 6-a plintă din șirul al doilea⁴. Celălalt element de datare îl constituie o monedă (as) de la Claudiu, din anul 41 e.n., descoperit la nivelul sanctuarului⁵. Cele două piese menționate fac parte dintr-un inventar mult mai bogat descoperit de-a lungul campaniilor de săpături și care, în mod neașteptat, nu a fost luat în considerație, aceasta poate și datorită faptului că cea mai mare parte a materialului feros nu apucase a fi restaurată pînă de curînd⁶.

Ne propunem să prezentăm în cele ce urmează o parte a inventarului feros descoperit pe nivelul sanctuarului A și să vedem în ce măsură noul element introdus în discuție poate confirma vreuna dintre opiniile anterior exprimate.

De remarcat că maniera de săpătură practică în anii 1956—1957, impusă de existența cōpacilor peste toată suprafața monumentelor a constat în săparea unei anumite suprafețe, mergîndu-se în adâncime

³ Rezumarea celor patru nivele a fost făcută după M. Strîmbu, I. Glodariu, *op. cit.*, p. 378—381, unde descrierea este mai amănunțită.

⁴ C. Daicoviciu, I. H. Crișan, în *Materiale*, V, 1959, p. 396—397, fig. 8.

⁵ C. Daicoviciu, N. Gostar, H. Daicoviciu, în *Materiale*, VI, 1959, p. 341.

⁶ Trebuie să amintim că în depozitele Muzeului de istorie al Transilvaniei mai există și alte pachete conținînd material feros, nerestaurat încă. S-ar putea ca unele dintre acestea să provină din sanctuarul A.

pină la nivelul plintelor sanctuarului A, continuînd în anul următor cu deschiderea altei suprafețe, săpată la fel, fapt ce a dus la recoltarea materialului feros, despre care intenționăm să discutăm în continuare, de la adîncimi diferite. Din păcate nu toate pachetele conținînd material feros sînt însoțite de bilețele care să indice clar nivelul din care provin sau măcar adîncimea de la care au fost ridicate. Consultînd jurnalele de șantier și rapoartele de săpături constatăm că au fost descoperite mult mai multe piroane, cuie, ținte ornamentate sau neornamentate decît cele ce vor fi prezentate și parțial ilustrate, dar am preferat să le punem în discuție doar pe cele aflate în jurul adîncimii de 2,80—3 m, corespunzătoare nivelului 3 — nivelul sanctuarului A.

Și, deși nu le ilustrăm acum, remarcăm că numeroasele materiale descoperite la adîncimi diferite, au formă, dimensiuni și ornamente extrem de apropiate, atît cu cele 75 descoperite pe una dintre cele 7 plinte ale sanctuarului C, cît și cu cele 119 descoperite în 1957 la nivelul sanctuarului A.

Dintre cele 119 piese metalice, 2 sînt unelte, prima fiind o daltă (fig. 1/1), avînd o lungime de 23 cm și lățimea părții active de 2 cm. Pe una din fețe era incizat un cerc perfect ce ar putea fi interpretat ca semn de meșter. Partea superioară, mînerul, cilindric, poartă la capăt urmele întrebuițării, fiind aplatizată. Tot în timpul lucrului s-a rupt și toporul (fig. 2/2) din care s-a păstrat doar muchia. Și această unealtă are imprimată pe una din fețe o incizie în formă de dreptunghi. Ambele piese au în așezările din Munții Orăștiei numeroase analogii, databile în sec. I e.n.⁷.

Restul obiectelor constau din materiale de construcție mai mult sau mai puțin corodate, unele dînd impresia că au trecut prin foc. Piroanele cele mai numeroase sînt cele cu un cap mare, rotund, gros, cu corpul în patru muchii (fig. 1/5, 8). Lungimea celui mai mare este de 36 cm, cele mai mici au în jur de 15 cm, dar majoritatea din cele 44 descoperite au o lungime între 24—26 cm. Capul, îngrijit lucrat la toate, este ușor bombat și a fost confecționat separat, fiind ulterior sudat. Pe fața internă a capetelor, al căror diametru fluctuează între 6 și 8 cm se observă cu ușurință urmele ciocanului cu care au fost sudate la cald pe pironul propriu-zis.

Alte 21 de piroane nu au cap acesta fiind în cazul a 5 dintre ele inexistent încă de la început (fig. 4/6), lucru dovedit de suprafața netedă cu care se termină. Acestea, avînd o lungime maximă de 27 cm, au corpul în patru muchii și sînt mult mai groase, măsurînd la partea superioară 2,4 cm.

Alte piroane, nedepășind 18 cm lungime, au capul foarte subțire, motiv pentru care s-a și corodat în mai mare măsură, diametrul său fiind de aproximativ 6 cm. Un alt tip de piroane îl constituie cele frecvent întîlnite în locuințele dacice, cu cap de dimensiuni reduse, mai subțire sau mai îngroșat în formă de calotă (fig. 4/1).

⁷ Pentru analogii, vezi I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci*. Cluj-Napoca, 1979, fig. 18, 36—39. Și restul pieselor despre care se va vorbi în continuare, materialele de construcție, își găsesc analogii destul de numeroase în alte descoperiri dacice. Vezi fig. 55—57, 60—64 din aceeași lucrare.

O categorie numeroasă o formează țintele. Sînt de fapt tot un soi de piroane, dar am preferat această denumire datorită rolului mult mai pregnant decorativ al capetelor, care sînt de dimensiuni mai mari, iar partea ascuțită relativ scurtă. Din cele 21 de ținte cu cap mare rotund, un număr de 15 au corpul despîcat pe lungime și cele două părți îndoite lateral (fig. 1/4, 4/3), ceea ce ne face să presupunem că erau introduse într-un lemn pe care-l străbăteau, porțiunea dintre cap și îndoitură fiind tocmai grosimea acestui lemn. Diametrul capetelor acestor ținte, ușor bombate, este în jur de 10 cm, iar lungimea pînă la îndoitură fiind la unele de 12,5 cm, iar la altele de 22—24 cm. Alte șase ținte, avînd același diametru la cap, nu sînt despicate, iar lungimea lor nu depășește 16 cm. Una dintre ele, la 4,5 cm mai jos de cap are o perforație dreptunghiulară, lungă de 2 cm. E greu de precizat locul și rolul ei într-o construcție.

Din cele 9 ținte cu cap dreptunghiular, una are o lungime mare (29 cm) și capul, gros, are 12,5×4 cm (fig. 4/2). Celelalte 8, cu capul ceva mai mic, nu depășesc lungimea de 16 cm (fig. 4/5).

O bandă ondulată (fig. 1/7) și două plăci subțiri, îndoite în unghi drept, completează materialul feros neornamentat descoperit în sanctuarul A.

O categorie aparte o formează țintele ornamentate. Două dintre acestea, lungi de 21,5 cm, au capul circular, cu un diametru de 10 cm și suprafața ornamentată cu trei cercuri concentrice în relief, iar mijlocul, mai înălțat, marcat printr-un punct incizat (fig. 2/1, 3). Tot cu cercuri concentrice, de data aceasta incise, este ornamentată o țintă cu cap în formă de calotă (fig. 3/2) și avînd dimensiuni mai mici (L. 5,5 cm, D. 4,3 cm). O altă țintă cu dimensiuni apropiate de ale precedentei (fig. 3/3) este decorată pe margini cu două cercuri concentrice în formă de șnur ce cuprind între ele un val alergător. Centrul piesei e decorat cu o rozetă din 8 petale cordiforme, separate de tot atîtea bastonașe. Sînt cunoscute destule analogii pentru aceste piese, în special în cetatea de la Costești, descoperite însă în construcții incendiate la începutul secolului II e.n. În sfîrșit, o altă țintă ornamentală, păstrată fragmentar, a avut capul oval și este ornamentată cu patru prelungi frunze de acant stilizate, plasate în cruce pe lîngă o serie de trei cercuri concentrice incise, aflate în centru. Porțiunile dintre aceste frunze sînt ornate cu patru rozete, constînd din cîte patru petale în formă de inimă despărțite prin bastonașe (fig. 2/4). Este de observat asemănarea acestui decor cu cel aflat pe cele 5 ținte de foarte mari dimensiuni (D. 29 cm), descoperite în același loc⁸ și publicate deja, dar despre care nu vom vorbi, ele fiind aflate într-o poziție stratigrafică oarecum nesigură. Totodată, este de remarcat prezența motivului frunzei de acant stilizate (de inspirație sudică, elenistică) și pe scutul de paradă descoperit în cetatea dacică de la Piatra Roșie, databil la sfîrșitul secolului I î.e.n. — începutul secolului I e.n.⁹

Următoarele piese pe care le prezentăm sînt elemente cu rol constructiv și funcțional sau doar decorativ, aparținînd unei porți.

⁸ C. Daicoviciu, I. H. Crișan, în *Materiale*, V, 1959, p. 398, pl. III.

⁹ C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, București, 1954, p. 119—121, fig. 39—40.

Cele mai mari obiecte din această categorie sînt patru piese, identice ca formă și mărime, ce foloseau la sistemul de blocare dinspre interior al porții (fig. 3/1 a—d). Sînt confecționate dintr-o placă groasă de fier, avînd capetele terminate rotunjit și cu cîte o perforație pătrată în mijlocul acestei porțiuni terminale, ceva mai subțiri. Restul piesei, indoit în forma literei U are marginile și mijlocul marcate prin trei creste înalte ce coboară în trepte spre cele două cîmpuri cuprinse între ele. Aceste două suprafețe sînt decorate cu cîte două șiruri de ove, marcate prin două linii incise. Ovele sînt despărțite între ele prin săgeți a căror înălțime le depășește. Înălțimea piesei este de 18 cm, lățimea 8 cm, deschiderea 8 cm, lungimea porțiunii de fixare pe lemn 8 cm. Cele patru piese, fixate pe cele două laturi ale porții, permiteau trecerea prin deschiderea lor a unor drugi masivi de lemn ce interziceau deschiderea nedorită a porții. De remarcat la aceste piese, pe lângă rolul lor constructiv, valoarea artistică, decorul fiind realizat cu multă minuție și dînd un aspect plăcut. Tot de la poartă provine și următoarea piesă (fig. 2/8), care este tocmai pivotul pe care se rotea una din laturile porții. Confecționat dintr-o placă groasă de fier, are forma unei calote alungite, cu un diametru interior de 9,5 cm și o înălțime de 6,5 cm. Probabil, tot pe poartă era fixat și belciugul (fig. 2/6), cu un diametru de 7,3 cm, care se prindea pe poartă cu ajutorul unei plăci triunghiulare, al cărei capăt, din păcate, lipsește. Atît partea circulară cît și cea de fixare sînt ornamentate cu două șiruri de cercuri duble incise, făcute cu stanța, la roșu. O altă piesă (fig. 2/7) constă dintr-o bară în forma literei D în secțiune, ce se continua la capete cu două porțiuni corodate în formă de semicerc care au fost, probabil, inițial două cercuri. Pe marginea acestor cercuri, precum și pe suprafața porțiunii centrale, înguste, a piesei este trasat același motiv de cercuri duble incise cu stanța. Alte două șiruri de cercuri incise marchează două diametre în cruce, despărțind ambele capete rotunde în cîte patru sferturi de cerc. Partea opusă a piesei, nedecorată, foarte netedă, lustruită chiar, dovedește că se aplica pe o suprafață plană. Fixarea se făcea, probabil, cu ajutorul unor cuie ce se fixau în porțiunile terminale, azi distruse. Lungimea totală 19,5 cm, lățimea maximă (sau diametru) 11,5 cm. Oarecum asemănătoare este și ultima piesă pe care o prezentăm (fig. 1/2), constînd tot dintr-o bară mai îngustă ce se termină la capete cu două porțiuni semiovale, în formă de spatule. Și aceasta, așa cum o dovedește spatele neted, se aplica pe o porțiune plată. Lungimea totală a piesei 23 cm, lățimea la capete 3 cm.

Din enumerarea și sumara descriere a inventarului sanctuarului A, rezultă că el se compune în proporție covârșitoare din materiale de construcție. Dacă la cele prezentate adăugăm pe cele încă nerestaurate și o parte din cele cărora nu li s-a putut stabili cu claritate poziția stratigrafică în care au fost descoperite, rezultă un număr impresionant de piese folositoare unei construcții din lemn. Existența porții, dovedită de piesele de la sistemul de închidere și de pivot, implică și prezența unei împrejmuiri, a unor pereți. Foarte probabil acești pereți erau con-

fecționați din birne de lemn care se aplicau¹⁰ pe stâlpii groși ale căror urme au fost descoperite în exteriorul șirurilor de plinte de calcar. Lungimea țintelor cu capătul despicat și îndoit sugerează și grosimea pereților înconjurători și a porții.

Din păcate materialul studiat pînă acum de noi, nu poate aduce argumente suficiente în plus față de cele puse deja în discuție în legătură cu existența sau inexistența unui acoperiș deasupra acestui sanctuar. Indiferent din ce ar fi fost făcut acoperișul (din paie, stuf sau șindrilă) aceasta presupune existența unui suport din căpriori în două ape, suport făcut din lemne la fixarea cărora în unghiul dorit erau necesare scoabe. Dacă sanctuarul ar fi fost acoperit cu șindrilă, material înspre care înclină logic mai toți cei care au propus diverse variante de acoperiș¹¹, aceasta presupunea pentru fixare o mare cantitate de cuie subțiri și mici. Ori nici scoabe, nici cuie de acest fel nu au fost descoperite, mai precis noi nu știm încă de existența lor. A presupune că aceste materiale au fost recuperate de daci după distrugerea sanctuarului (spre a fi eventual, refolosite la alte construcții) este dificil. Se pune întrebarea — de ce au renunțat la celelalte piese, mult mai masive (unele artistic decorate), într-o epocă în care nevoia de fier trebuie să fi fost mare?

Oricum o reevaluare a întregului material feros descoperit pe această terasă se impune și numai după conservarea și restaurarea de laborator făcută tuturor pieselor, ne vom putea pronunța asupra unui eventual acoperiș. Deocamdată, singurul lucru certificat de descoperirile analizate este existența unor pereți din birne în interiorul cărora se putea intra printr-o poartă plasată în partea de sud a sanctuarului, pe latura sa scurtă, în apropierea scării de piatră dezvelită aci.

În ceea ce privește datarea sanctuarului trebuie să ne exprimăm scepticismul privitor la valoarea probatorie a medalionului de lut ars cu chipul Dianei, pe baza căruia această construcție i s-a atribuit lui Burebista.

Medalionul, descoperit pe baza de coloană (sau plintă) nu putea ajunge acolo decît după ce acea coloană a încetat de a mai exista, deci, după sfîrșitul sanctuarului¹². Unde se găsea înainte de acest moment este greu de precizat. Poate că tot în apropiere, aplicat ca un „ex voto“ sau ca piesă pur decorativă, pe perete sau pe una din coloane. (În treacăt, remarcăm că o coloană, rotunjită, era mai puțin nimerită pentru asemenea aplici plate). În orice caz medalionul, imitînd o imitație dacică

¹⁰ În caz că birnele se aplicau pe stâlpi, aceasta se făcea pe dinafară, astfel că stâlpii nu se mai vedeau din exterior. Firește puteau exista și alte soluții, de pildă, introducerea capetelor birnelor în niște șanțuri practicate în stâlpi (cf. M. Strîmbu, I. Glodariu, *op. cit.*, p. 285, fig. 4).

¹¹ Vezi I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 419; M. Strîmbu, I. Glodariu, *op. cit.*, p. 384.

¹² Desigur, dacă medalionul ar fi fost găsit „lîngă una dintre plinte“ (cf. I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 423) și nu „pe“ plintă (vezi C. Daicoviciu, I. H. Crișan, în *Materiale*, V, 1959, p. 396, precum și jurnalul de săpătură) s-ar fi putut presupune că el a ajuns acolo pe vremea cînd sanctuarul mai funcționa.

a unui denar roman (lucru, în fond, nu foarte sigur)¹³, putea fi confecționat și mai târziu decât perioada imediat următoare emiterii denarului roman, durata de circulație a monedelor de argint fiind mare. Cum s-a constatat cu certitudine în 1980 șirul de plinte dinspre vale (sud-est) acoperă parțial zidurile unui turn patrulater din piatră de talie aflat în interiorul zidului de susținere al terasei. Acest zid de susținere, turnul țesut organic cu el și eventuala construcție aflată la nivelul turnului și la baza lentilelor în formă de calotă întoarsă de sub plintele sanctuarului A, reprezintă cea mai veche urmă de amenajare și de edificiu de pe terasa a XI-a. Ea este de atribuit marelui rege mort la 44 î.e.n. Sanctuarul A a fost construit, după opinia noastră, mai târziu, după o reterasare și înălțare a terenului în ultimii ani dinaintea erei noastre și începutul secolului I e.n. și a continuat să existe până la mijlocul secolului I e.n., datare susținută și de moneda din anul 41, pomenită la început.

În favoarea unei astfel de datări a sanctuarului pledează nu numai piesele de fier ornamentate, dar însăși cantitatea de fier descoperită, neobișnuit de mare pentru a presupune că ea a fost confecționată încă la mijlocul sec. I î.e.n. În sfârșit, o altă piesă descoperită împreună cu materialul feros în acest sanctuar, și pe care o prezentăm, susține această datare. Este vorba despre o piesă de import, toarta de bronz a unui vas din același aliaj (fig. 2/5). Având aproximativ forma literei grecești omega, are capetele terminate cu butoni rotunzi aplatizați și mijlocul părții rotunjite marcat printr-un al treilea ornament identic. Pe una din fețe are două șanțuri aplatizate și două ieșinduri cu ajutorul cărora se prindea pe buza vasului. Piesa este un produs de serie al unui atelier roman ce se datează în prima jumătate a secolului I e.n.¹⁴

Momentul distrugerii sanctuarului trebuie să fi fost apropiat de cel în care au ars locuințele descoperite în 1978, la 2,65—2,80 m adâncime, sub sanctuarul mare rotund¹⁵. Dar, deși în partea de sud-est a sanctuarului s-a descoperit un strat de arsură, nu am putea afirma cu certitudine că sfârșitul acestei construcții a fost marcat de un incendiu. În acest caz, credem noi, cantitatea de chirpic și cărbune trebuia să fie totuși mai mare.

EUGEN IAROSLAVSCHI

¹³ Redarea cu anumite stângăcii a Dianei a dus la presupunerea că între moneda romană (cf. E. Babelon, *Monnaies de la république romaine, vulgairement appelées monnaies consulaires*, Paris, 1885, vol. I, p. 349, nr. 5) și medalion a mai existat o imitație locală. Nu credem că acest lucru este dovedit, medalionul putând fi imitat direct după un denar original sau după o altă piesă decorativă.

¹⁴ O piesă identică, datată în prima jumătate a sec. I, a fost descoperită la Kudinov hutor (vezi V. V. Kropotkin, *Rimskie importniiie izdellia v vostocinoi Evrope (II. v. do.n.e—V.v.n.e)*, Moscova, 1970, p. 24, nr. 35 și pl. 55/1; vezi, de asemenea, H. J. Eggers, *Der römische Import im Freien Germanien*, Hamburg, 1951, tip 97 (variantă), p. 168—169, pl. 10.

¹⁵ H. Daicovicu, I. Ferenczi, I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Cercetări în incinta sacră a Sarmizegetusei*, în *Materiale, A XIII-a sesiune anuală de rapoarte*, Oradea, 1979, p. 136.

L'INVENTAIRE DU SANCTUAIRE A DE SARMIZEGETUSA REGIA

(Résumé)

L'un des monuments sacres des Daces qui a suscité un vif intérêt et de nombreuses discussions, souvent contradictoires, c'est le sanctuaire se trouvant sur la XIe terrasse, ayant 60 bases de colonnes, le Sanctuaire A.

On a proposé plusieurs solutions de reconstitution, avec toit ou sans toit, mais aucun des chercheurs qui ont essayé de résoudre ce problème n'a pas tenu compte du riche inventaire en fer découvert au niveau du sanctuaire A.

Dans cet article on présente succinctement cet inventaire consistant surtout en matériaux de construction. Parmi ceux-ci il y a quatre pièces identiques en ce qui concerne la forme, les dimensions et les ornements, provenant du système dont on se servait pour bloquer la porte et le pivot sur lequel elle tournait. Il y a beaucoup de gros clous, de pointes ornementales (avec ornement ou non) ayant appartenu à une construction à parois en bois. La conclusion de l'auteur en est que le sanctuaire A était entouré de poutres en bois qu'on appliquait sur les piliers se trouvant alentour.

Comme les clous ayant servi à fixer les échandolles sur le squelette du toit et les crampons employés pour attacher les chevrons manquent, il reste à attendre que la restauration de tout ce matériau en fer soit terminée pour pouvoir tirer une conclusion définitive sur l'existence d'un toit.

En ce qui concerne la datation du sanctuaire, l'auteur, en se basant sur les résultats des anciennes fouilles mais aussi sur l'apparition de nouveaux éléments, le matériau en fer y inclus, suppose que cette bâtisse aurait été érigée les dernières années d'avant le début de notre ère et au commencement du Ier siècle de notre ère et qu'elle aurait duré jusqu'au milieu du Ier siècle.

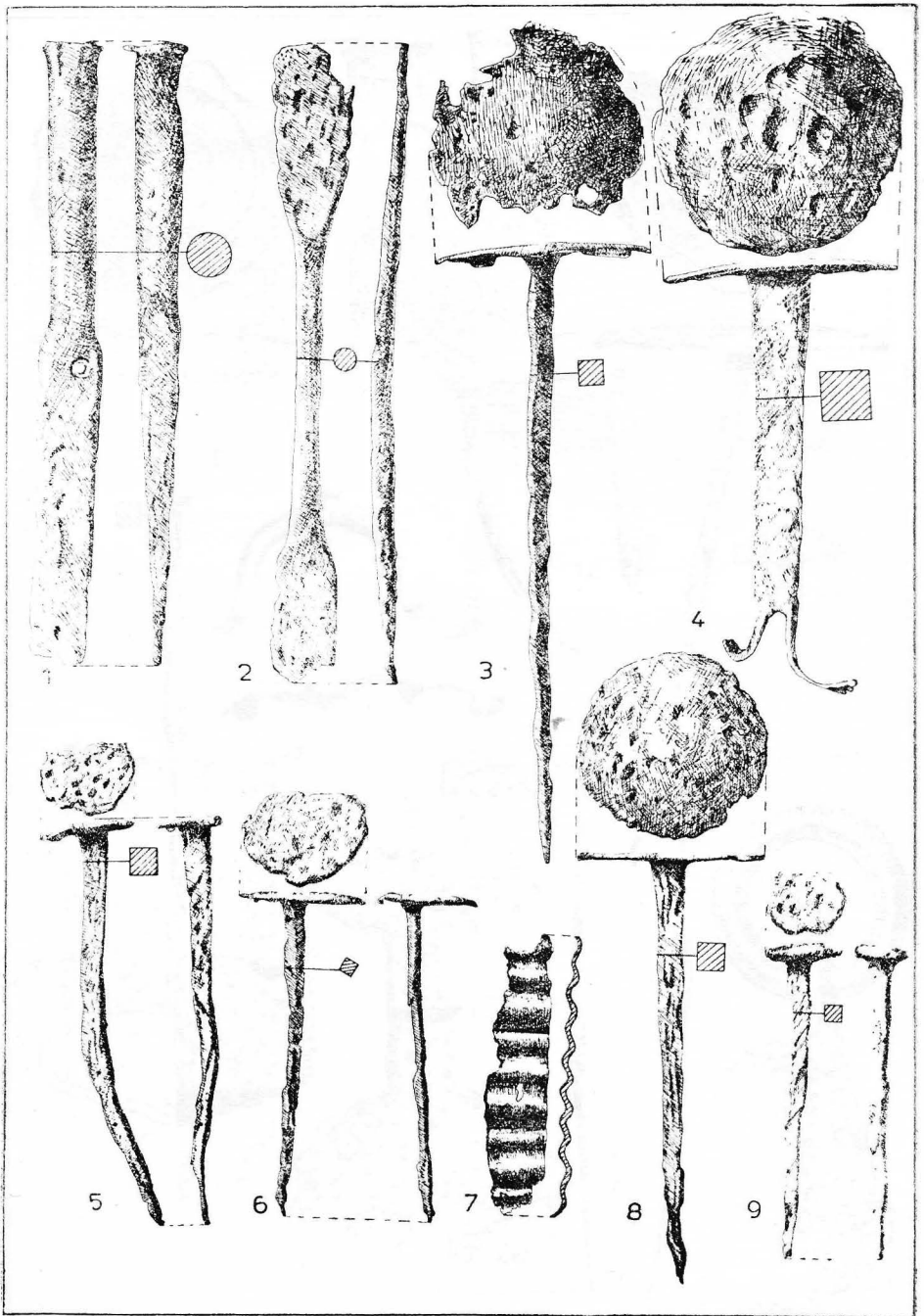

Fig. 1 — Grădiștea Muncelului. Inventarul sanctuarului A.1 daltă, 2—9 materiale de construcție.

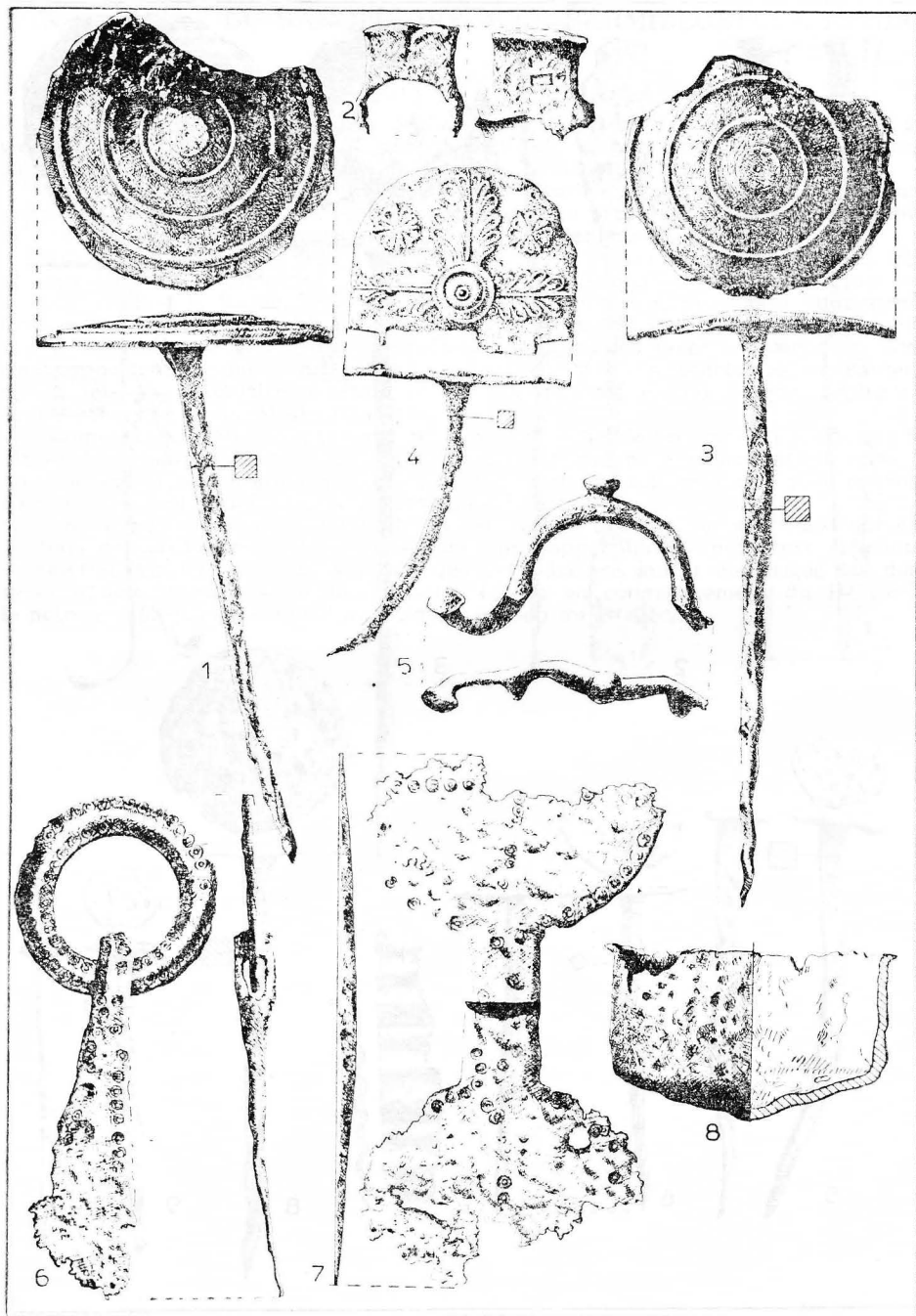

Fig. 2. — Grădiștea Muncelului. Inventarul sanctuarului A. 2 muchie de topor, 5 toartă de bronz, 8 pivot, 1,3—4,6—7 materiale de construcție ornamentate.

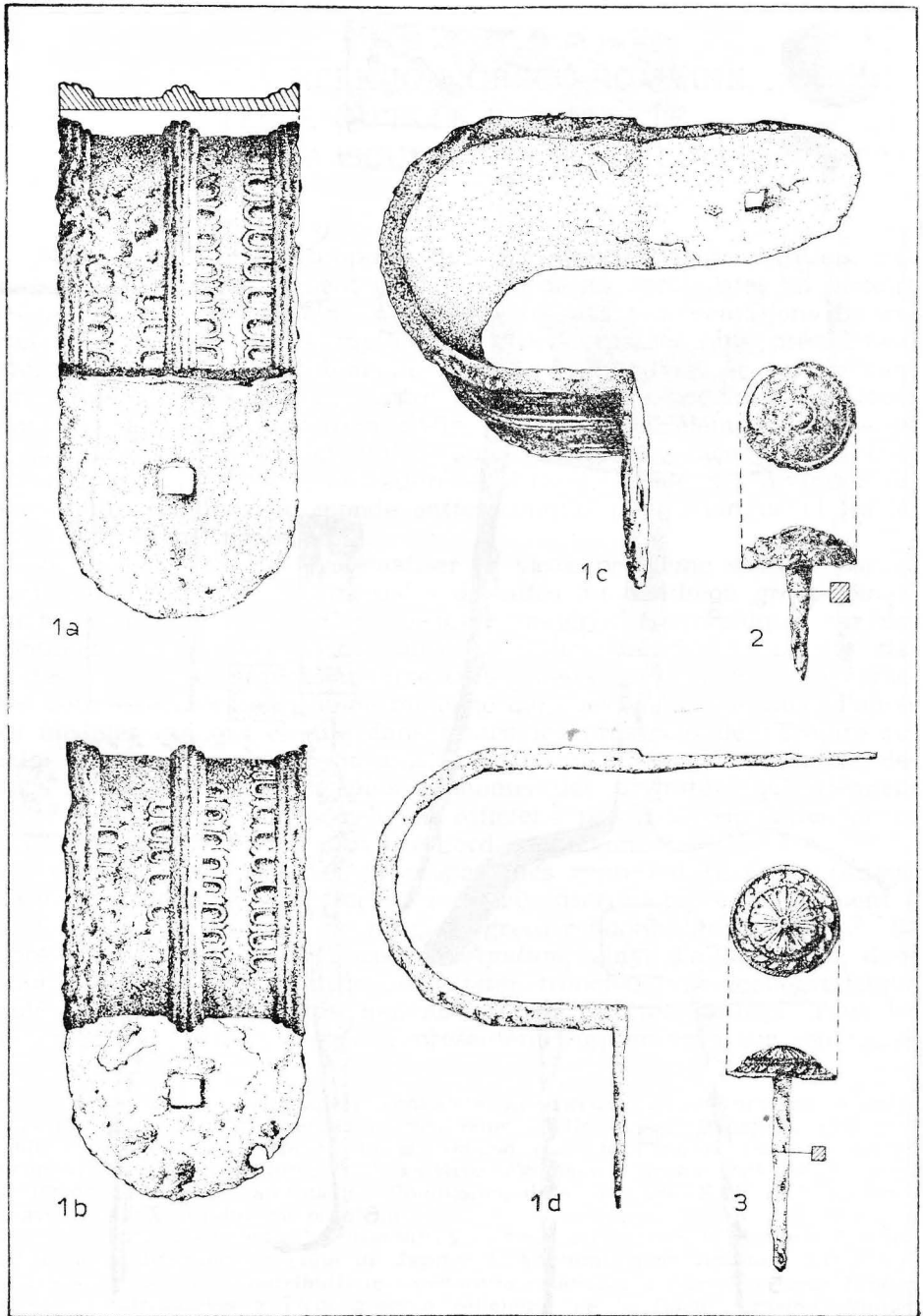

Fig. 3. — Grădiștea Muncelului. Inventarul sanctuarului A. 1a-d piesă de la poartă, 2-3 ținte ornamentate.

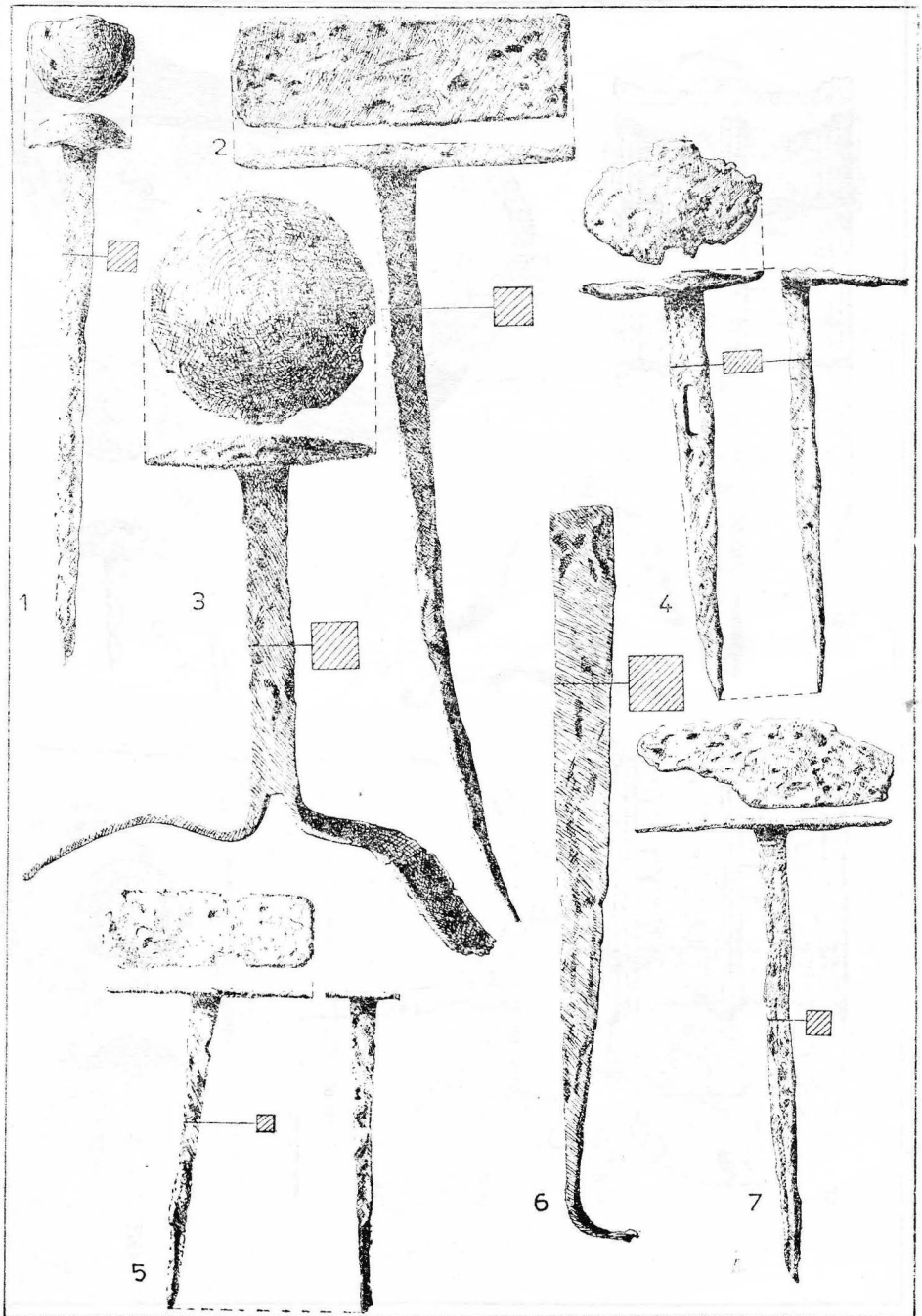

Fig. 4. — Grădiștea Muncelului. Inventarul sanctuarului A. 1-7 materiale de construcție.